

DILNOZA RUSTAMOVA,

filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

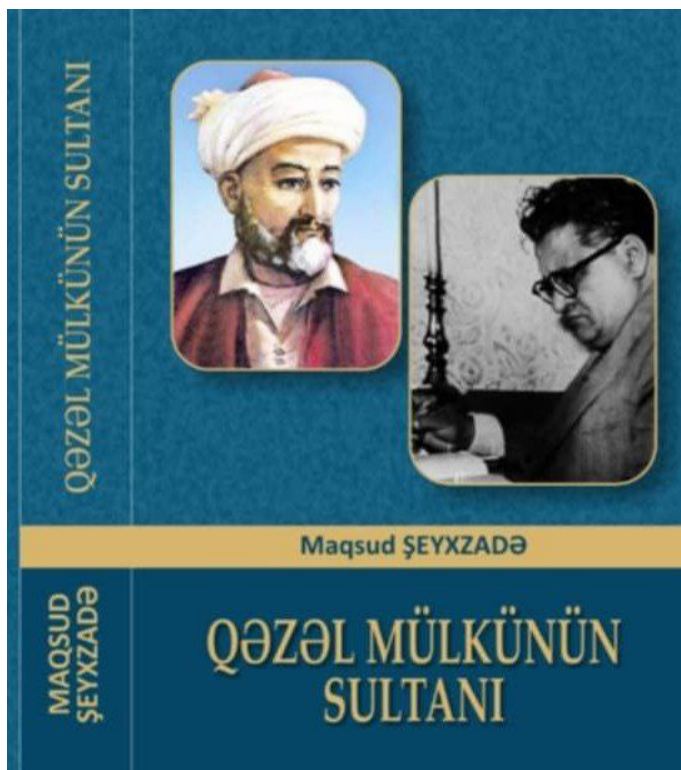
SHAYXZODA ILMIY MEROSINING OZARBAYJONCHA TALQINI

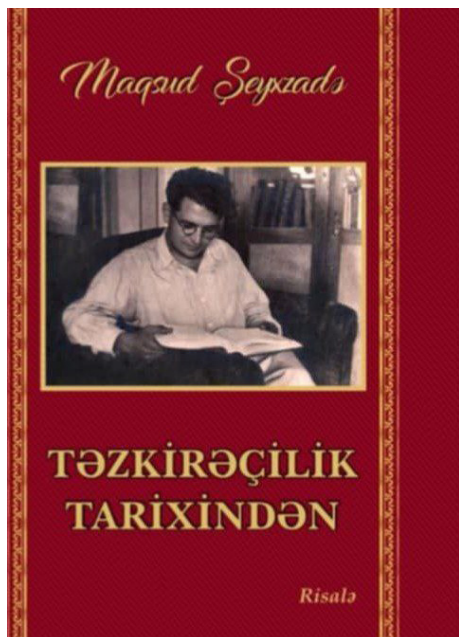
O'tgan asrning qirqinchi yillarida ulug' shoir Alisher Navoiy lirik qahramonining dunyoga munosabatini ko'rsatishga oid dastlabki talqinlar Shayxzoda tomonidan amalga oshirilgan edi. Umrining qariyb 30 yilini (1938-1966) Navoiy ijodini o'rganishga sarflagan ijodkor va adabiyotshunos Maqsud Shayxzodaning shoir lirikasiga oid qarashlari navoiyshunoslikdagi dastlabki nazariy bilimlarning asosi, debochasi bo'lib xizmat qilgan, deyish mumkin. Buni Davlat adabiyot muzeyida saqlanayotgan Shayxzoda arxividagi maqola va tadqiqotlar ham dalillaydi.

Olim Navoiyning muhtasham she'riy obidasi hisoblangan "Xazoyin ul-maoniy"ga XV asrning "lirik ensiklopediyasi" deb ta'rif bergan edi. Oltmishinchi yillarda esa u shoir nazmining mohiyatiga chuqurroq kirib borarkan, sharq mumtoz she'riyati vakillarining "ilmi bade", "ilmi aruz", "ilmi qofiya" – bilimlar uchligidan xabardor bo'lishi, ularning yetuk asarlar yaratishiga xizmat qilganligini, jumladan, Navoiy ham bu chashmadan bahramand bo'lganligini yozadi.

Shayxzoda olti jildlik asarlar to'plamining to'rtinchi jildidan Navoiy ijodiga bag'ishlangan fundamental tadqiqotlari o'rin olgan. "G'azal mulkning sultoni" deb nomlangan ushbu nashr adabiyotshunos Natan Mallayev tomonidan 1972-yilda tayyorlangan edi. Mo'jaz tadqiqot navoiyshunoslikdagi o'zidan keyingi ishlarga dasturulamal bo'lganini, shu bilan birga, turkiy xalqlarning madaniy, falsafiy va badiiy salohiyatini shoir ijodi misolida taqdim etganini ta'kidlash lozim.

Navoiy siymosi va adabiy merosini jahon ilmiy maydoniga olib chiqish, nafaqat uning asarlari, balki u haqidagi tadqiqotlarni ham xorijiy tillarga tarjima qilishni taqozo etadi. Zero, bu tadqiqotlar orqali Navoiy ijodining falsafiy chuqurligi, poetik uslubi va tarixiy-ma'naviy ahamiyati to'laonli ochiladi. Aynan shu ehtiyoj asosida Shayxzodaning shoir ijodiga bag'ishlangan ilmiy izlanishlari navoiyshunos Almaz Ulvi Binnetova tomonidan ozarbayjon tiliga tarjima qilinib, "Qəzəl mülkünü sultani" va "Təzkiyəçilik tarixindən" risolalari turkiy dunyo doirasida yanada keng qamrovli muomalaga kiritildi. Shuni ta'kidlash joizki, mohir tarjimon va O'zbekiston Respublikasi "Do'stlik" ordeni sohibasi Almaz Ulvi o'zbek adabiy aloqalariga doir 150

dan ortiq maqolalar hamda “Alisher Navoiy Ozarbayjon adabiyotshunosligida” monografiyasi muallifidir.

Mazkur nashrlar Ozarbayjon ilmiy jamoatchiligi uchun turkiy adabiyotning umumiy ildizlarini aniqlash, ikki xalq orasidagi tarixiy-madaniy aloqalarni mustahkamlash, shuningdek, Navoiy merosining butun dunyo miqyosida chuqur va tizimli tadqiq etilishiga imkon yaratadi.

Navoiy asarlarini Fuzuliy, Nasimiy kabi boshqa turkiy shoirlar ijodi bilan qiyosiy tahlil qilish orqali adabiy jarayonlardagi oʻxshashlik va tafovutlar aniqlanadi, bu esa turkiy adabiy makonning ichki uygʻunligi hamda har bir ijodkorning oʻziga xos estetik qarashlarini chuqurroq ochib berishga zamin tayyorlaydi. Shu bois, bunday ilmiy tarjimalar kelajakdagi adabiy-tarixiy tadqiqotlar uchun mustahkam asos boʻlib xizmat qiladi.